

Marin Alata

Sećanje na
BADEMOVVO
DRVO

Preveo s francuskog
Velimir Mladenović

 Laguna 

Naslov originala

Marine Alata

LE SOUVENIR DE L'AMANDIER

Copyright © Charleston, une marque des Éditions Leduc,
2026

76 Boulevard Pasteur, 75015 Paris – France

Published by arrangement with Lester Literary Agency
& Associates

Translation copyright © 2026 za srpsko izdanje, LAGUNA

Sećanje na
BADEMOVO
DRVO

PROLOG

S. S. Peruda
9. februar 1906.

Paluba je podrhtavala pod njenim stopalima. Frančeska je stegla šal oko ramena, prkoseći morskom vetru koji je kovitlao oko nje, i prišla ogradi.

Iza nje, Siciliju je već gutala magla. Napustila je zemlju u kojoj se rodila, u kojoj je naučila da se bori za zalogaj hleba, za blag pogled, za ime. Ništa od onoga što je ostavila za sobom nije joj doista pripadalo. Ni dom, ni porodica – samo uspomene, sada rasute po površini vode.

Pred njom se pružao ogroman okean, beskrajno siv, prošaran razlomljenim odsjajima. Negde iza tog nemirnog horizonta nalazila se Amerika.

Iza njenih leđa, dečji plač, promukle psovke muškaraca i šapat molitvi žena stapali su se u jedan umorni žamor, koji je brodsko ljuljanje nosilo tamo-amo. Frančeska nije slušala. Gledala je pravo u liniju mora. Želela je da zapamti taj trenutak u kojem je sve još bilo moguće – pre nego što

je plovidba slomi, pre nego što je Amerika proguta ili pak dočeka raširenih ruku.

Duboko je udahnula, puneći pluća vazduhom teškim od soli, straha i nade. Potom je zatvorila oči načas, kao da sa sobom sklapa tihi savez.

Neće biti tek bezimena putnica među hiljadama. Pustiće koren u toj novoj zemlji, snagom svojih šaka, snagom srca.

Kada je ponovo otvorila oči, suza joj je skliznula niz obraz. Ne zbog tuge, već od prkosa.

Spustila je dlan na stomak i pomislila: *Obećavam ti da ćemo uspeti.*

Vetar joj se upleo u kosu, a obećanje se vinulo u nepregledno prostranstvo neba.

Silvija

Pariz

12. januar 2013.

Kada sam videla šta se nalazi u poštanskom sandučetu, srce mi je poskočilo. Istrgnula sam paket iz gomile reklamnih letaka, gurnula ga u torbu ne razmišljajući i pojurila stepenicama.

Crveni tepih, pažljivo zategnut po sredini mermernih stepenika, prigušivao je moje užurbane korake. Na svakom spratu grudi su mi se stezale sve jače, sabijene naporom, ali i tajnom zatvorenom u torbi, koja je odjednom postala nepodnošljivo teška.

Do poslednjeg sprata naše zgrade u stilu barona Osmana mogla sam da se popnem liftom, onom starudijom od drveta i kovanog gvožđa, prefinjenim ostatkom nekog drugog veka, obešenim u srcu stepeništa. Ali meni se žurilo.

Penjala sam se preskačući po četiri stepenika, zadihana, kao dete koje jedva čeka da na božićno jutro raspakuje poklon. A iz stomaka nije navirao samo osećaj radosti. Dizao

se i talas nervoze, tupa teskoba, vrtoglavica.

Tajna na kojoj je počivao moj život samo što se nije obznanila. A to je moglo skupo da me košta.

Srećom, Sedrik nije bio kod kuće. Neretko je ostajao dokasno u kancelariji, bilo zbog nekog od klijenata kojima je pomagao u digitalnoj transformaciji, bilo zbog neke potpuno nove ideje koju bi do zore razrađivao, a potom i predstavljao.

A ja sam se ipak zaključala u kupatilu, kao da je nada mnom lebdela nekakva pretnja koja bi me sprečila da otvorim paket.

Prostorija, obložena mermerom od poda do plafona, mirisala je na čisto, sa slatkastom notom smokve koju je širila upaljena sveća. Pod blagim sjajem ugradnih svetiljki, velike bele pločice prošarane sivim žilama podsećale su na mirnu površinu vode.

Paket u mojim rukama delovao je velik koliko i ono što je nosio u sebi. I obećanje i pretnju.

Sve je to bilo suludo, nerazumno. Ali ipak jače od mene. Svaka sekunda pojačavala je moju napetost.

Otmenost tog kupatila, čiji je svaki milimetar osmislio i projektovao Sedrik – jer ja nisam imala vremena da se time pozabavim – činila je moj gest još nepristojnijim: osećala sam se prljavo dok sam cepala karton.

DNK testovi su u Francuskoj protivzakoniti.

A uputstvo nije bilo od pomoći: morala sam da potvrdim da razumem mnogo toga iako ništa nisam razumela.

Bilo je i nečasno.

Bio je to čin pobune. Izdaja prema majci koja je umrla, ženi koja me je sama odgajila, i nikada nije otkrila ko je moj otac. Dala mi je sve, nikada mi ništa nije nedostajalo, a ipak... iza njenog ćutanja krila se tajna.

Govorila bi mi: „Ti nemaš oca, imaš mene.“

Ali meni to nije bilo dovoljno. To odsustvo, ta praznina, proždrali su me, do tačke da me potpuno progutaju.

Prestala sam da postavljam pitanja.

A onda je tog leta umrla.

Nije živela. Ne zaista. Trpela je. Preživljavala više nego što je živela. Život proveden u mukotrpnom radu, sama s decom. Ljubavi se odrekla pre tridesete. Dugo mi je njen život delovao kao moralna pouka, kao upozorenje.

Nisam želela da ga ponovim. Htela sam da živim. Da se zaljubim.

Iako je bilo trenutaka u mladosti kada sam prestala da verujem u to, na kraju sam uspela. Udala sam se, rodila divnu decu.

I sada, kada su moje ćerke odrasle i više im nije bila potrebna majka, poželeva sam da se okrenem sebi, onom delu sebe koji nisam poznavala. U crtama moje dece oduvek sam videla poreklo, vezu sa ocem. U sebi nisam videla ništa. A nisam se prepoznavala ni u majci, ni u braći i sestrama.

Od mene nije bilo ničega – ni pre, ni posle.

– Dušo? Ja sam, vratio sam se.

Sedrikov glas me je vratio u stvarnost.

Prokletstvo. Morala sam brzo da reagujem. I pametno.

Pažljivo sam poređala po lavabou štapiće, poput onih za uši, i bočice koje sam izvadila iz paketa. Raspakovala sam ono što su nazivali brisom i trljala unutrašnjost obraza čitav minut. U sebi sam brojala sekunde. Zatim sam ubacila štapić u jednu od bočica. Odlomila sam deo koji je virio, kako je pisalo u uputstvu, i zavrнула poklopac. Proverila sam da li je dobro zatvoren. Isto sam učinila i s drugim brisom. Sve sam vratila u priloženu kovertu, pa je, zajedno sa kutijom, uputstvom i razbacanim ambalažama, sakrila na dno korpe pune sredstava za čišćenje, iznad mašine za veš.

Tamo će biti na sigurnom.

– Zdravo, ljubavi – rekla sam na izlazu iz kupatila, skrivajući nervozu osmehom.

Poljubio me je pre nego što je seo na kauč.

Duga, besprekorna sofa čistih linija protezala se uza zid ukrašen starim štukaturama; jastuci u tonovima peska i slonovače bili su pažljivo raspoređeni, a stočić od kaljenog stakla kao da je lebdeo nad berberskim tepihom... sve u tom salonu bilo je u suprotnosti s banalnošću naše učmale bračne svakodnevice.

Navika. Ista ona što je, ravnodušno, lebдела nad našim danima poput teške magle.

Požurila sam u kuhinju, otvorenu prema dnevnoj sobi, osećajući potrebu da radim nešto opipljivo, stvarno. Morala sam da spremim večeru.

Nisam imala previše inspiracije, bila sam zaokupljena svojim tajnim planom. Skuvaću testeninu. Možda sa sosom od sira i bibera, lako se pravi, a baš dobro izgleda. Sedrik italijansku kuhinju nije voleo, kao ni ja, ali nema veze.

Za kuhinjskim ostrvom, sa mat frontovima bez ijedne vidljive ručke, u minimalističkoj estetici promišljenoj do poslednjeg detalja, stavila sam vodu da provri, pa počela da tucam biber u avanu, uživajući u otporu pod dlanom.

Na sajtu piše da rezultate šalju za tri do četiri nedelje od trenutka kada uzorci stignu na odredište. Preostalo mi je samo da čekam.

Nisam raspolagala ničim što bi mi pomoglo da zamislim njegov izgled. Samo sopstvenim crtama lica, zamišljajući da su i njegove takve. I majčinom rečenicom: „Ti nemaš oca.“

Poništila je njegovo postojanje.

Da li je to bila avantura za jednu noć? Jedina luda strast koju je sebi dopustila nakon što ju je napustio otac moje braće i sestara?

Da li se ponovo zaljubila, pa joj je moj otac iznova slomio srce? Možda je bio prijatelj koji joj je pružio utehu nakon što je ostala sama?

Nadala sam se da joj je doneo dobro. Ili da joj, makar, nije naudilo.

Kada je voda provrela, ubacila sam špagete, a malo vode od kuvanja sipala sam u tiganj i dodala biber. Zatim sam počela da rendam parmezan i pekorino, udišući njihov snažan miris, koji me je usidrio u nešto stvarno.

Osim što je bio u vezi s mojom majkom, želela sam da upoznam tog čoveka i zbog sebe. I bila sam odlučna da ga pronađem.

Krivica koja me je vezivala za nju sada je usahla. Više je nema. Imala sam pravo da saznam ko je druga osoba koja me je donela na svet.

Testenina je već bila napola skuvana, pa sam je prebacila u vodu začinjenu biberom. Neprestano sam mešala dolivajući pomalo vode od kuvanja. Kada je bila taman kako treba, dodala sam obe vrste sira. I nastavila da mešam, polako, kao da time mogu da odložim povratak u stvarnost.

– Spremno je – rekla sam, noseći tanjire do stola.

– Hvala. Dolazim.

U tihoj, uvežbanoj koreografiji kretali smo se između kuhinje i trpezarije, uzimajući bokal vode, pribor, čaše, salvete a da se nijednom ne dotaknemo.

– Kako ti je prošao dan? – upitala sam kada sam sela.

– Dobro, ništa posebno, rutina – odgovorio je sležući ramenima. – A tvoj?

– Isto, ništa posebno.

Škripa viljuški po tanjirima ispunjavala je prazninu naših tišina.

2

Frančeska

Palermo, Sicilija

12. avgust 1905.

Gledala je kako se brod udaljava, sve dok nije postao tačkica na horizontu. Koliko minuta, koliko sati je prošlo? Nije imala ni najmanju predstavu. Kreštanje galeba trglo ju je iz zamišljenosti; učinilo joj se da joj se ptica podsmeva.

Vrelina luke, gusta i lepljiva, prijanjala joj je za kožu. Na dokovima su ribari lenjim pokretima rasterivali galebove, bacali mreže po sluzavim tezgama. Frančeska je skrenula pogled s ribe koja je još podrhtavala u prljavoj lokvi pored jedne barke.

Izdaleka je u naletima dopirala buka istovarivača – razvaljivali su pune brodske utrobe lađa pristiglih iz Đenove i Tunisa i dovikivali se ne bi li se nadglasali. Sve se stapalo u jednoličnu, tešku tutnjavu. Vazduh, isprva zasićen jodom, sada joj je delovao zadahnut, prožet tom gorkom klonulošću sveta koji se okretao bez nje: mirisom mesa zaboravljenog

na suncu i znojem ljudi koji su se gurali u nadi da će im ovaj dan doneti više od prethodnog.

Pa ipak, uprkos svoj toj buci, na trg se spustila neka obamrlost. Neobična tišina koja je padala težinom pogrebnog pokrova. Iza crnih kapaka, koji su je podsećali na razjapljene gubice bezobličnih čudovišta, Frančeska je zamišljala ljude odavde kako se izvaljeni nalaze u polutami, ophrvani vrućinom, praznih stomaka i glava.

A još nije bilo ni deset sati.

Frančeska je ostala tu, nepomična. Svet se i dalje okretao oko nje, ali ona mu više nije pripadala. Sve što je bilo važno otplovilo je s brodom – a ona je ostala, suvišna.

– Je li gotovo?

Frančeska je podigla pogled ka silueti koja se ocrtavala pod olovnim suncem. Laurin glas prepoznala je i pre nego što je uspela da razazna njene crte. Tanak, nežan glas, sada obojen saosećanjem.

– Jeste.

– Naći će on neki posao i obezbediti vam miran život, sigurna sam!

Sa svojim smeđim kovrdžama i očima boje lešnika, Laura je izgledala kao da izmiče prašini i bedi sveta. Tog dana, kada je Frančeski bio potreban poznati lik u ovom tuđem gradu, našla se tu – kao i uvek.

Otkako je Frančeska, mala Espozito, napuštena na rođenju i sa deset godina primljena u kuću susedne porodice, Laura joj je uvek bila oslonac, tiho i svetlo prisustvo. Imala je tu retku sposobnost da unese malo života gde god da se pojavi, da izmami osmeh čim nekome pruži ruku. Nikada se nije odricala svoje velikodušnosti, iako je sudbina nije štedela: njenog muža, Leonela, pronašli su na dnu bunara iza polja, gde je odlazio po vodu. Jedne noći se okliznuo dok

je proveravao navodnjavanje. Otada je sama s njihovom malom ćerkom.

Takva je bila njena priroda: nesebično se davala drugima. Naravno, i danas će pokušati da umiri prijateljicu.

U stvari, Francëska nije sumnjala da će Simone naći posao. Amerika je, prema pismima Sicilijanaca koji su do nje stigli brodom, ispunjavala svoja obećanja. Pisali su o pravim, širokim ulicama, kućama od crvene opeke, o obilju voća, o golemim stadima, o izobilju na pijacama. San svakog zemljoradnika. I radnici su tamo, govorilo se, bili blagosloveni. Ako se nisu plašili da rade od jutra do mraka – a znali su koliko su njihova braća, rođaci, ujaci izdržljivi – nije bilo sumnje da će imati čime da ispune dan i torbu. Trebalo je samo sagnuti se i ugrabiti priliku! Tamo zlato nije raslo pod zemljom, već u fabrikama, u ogromnim zgradama gde bi ljudi poput Simonea napokon bili poštovani. Bilo je to kraljevstvo snova u kojem je siromaštvo ostajalo tek uspomena, iluzija koju čovek ostavlja za sobom čim brod napusti luku. Sicilija ih je, naprotiv, gledala kako umiru od gladi, dok je hranila samo bogate; uprkos svoj svojoj lepoti, na njoj nije bilo budućnosti. Neka im se pridruže!

Ali zašto je Simone morao da je ostavi na obali? Prošlost više nije imala; njena budućnost nije mogla da čeka.

On je dolazio iz Pačeka, ona iz Čefalua. Dva sela razdvojena brdima. Putovanje vozom, dugo i iscrpljujuće, trajalo je čitav dan, ali ništa ga nije moglo zadržati: došao je da se oženi njom.

Vraćala se iz polja, s košarom jaja pod rukom, kada ga je ugledala. Zemljani put vodio je uzbrdo kroz maslinjake, vijugao među brežuljcima, sve do farme porodice Kriko, smeštene malo iznad Čefalua.

Naviknuta na mladiće svojih godina, iznenadila se njegovom zrelošću: bio je prosed kod slepoočnica, a bore su mu se ocrtavale na licu. Bez sumnje je bio lep, ali tu lepotu je posmatrala hladno, bez ikakvog uzbuđenja. Nije uspevala ni u mislima da pređe nevidljivu prepreku koja se pojavila između njih. Ostajao je stranac, neznanac, suviše star za njen ukus; čovek pored koga će za svega nekoliko sati morati da legne.

Pristavši da se zauvek veže za nju, dao joj je ime. Identitet. Njoj koja je oduvek bila samo Espozito, prezime namenjeno napuštenoj deci. Najzad će moći da odbaci to ime koje je isuviše jasno otkrivalo odakle dolazi. Niotkuda.

Pa ipak, celo selo ju je na neki način usvojilo. Feranteovi, Laurina porodica, kod kojih je svake nedelje posle mise ručavala, ma koliko oskudan bio obrok koji su gazde ostavljale seljacima; Marija, babica koja ju je, kao bebu, pre sedamnaest godina odnela u sirotište i nikada nije prestala da je posećuje kod Krikovih; sami Krikovi, koji su joj dali krov nad glavom iako je to značilo još jedna gladna usta; i svi ostali koji su učestvovali u životu sela: Đovani, farmer, s kojim je bilo lepo smeјati se; Federiko, pekar, koji joj je uvek davao sve što pretekne na kraju dana; stari Salvatore, koji je, poput nje, lutao ulicama Čefalua i bio deo njegove atmosfere podjednako kao i mačke, galebovi i psi. Manje ili više otporan, bućan ili nemaran. Zavisno od dana.

Otac Kriko pisao je Simoneovom ocu nekoliko meseci ranije. Drhtavim perom, birajući svaku reč, Pjetro je opisao Frančeskinu blagost, njenu nenametljivu hrabrost, kao i činjenicu da je bez porodice – i, samim tim, bez prošlosti. Priložio je čak i fotografiju: onu božićnu, ispred crkve, gde su joj smeđe kovrdže blistale pod surovim sicilijanskim

suncem, koje ju je teralo da žmiri dok joj oči nisu postale dve tamne crte.

Simoneov otac poznavao je Pjetra još iz vojničkih dana; međutim, kontakt nisu imali sve do jednog jutra kad su se slučajno sreli na pijaci u Palermu. Pjetro je govorio o bedi na imanju, o gladi. I o toj devojci koju su zvali napuštenom. Jedna usta više, ali čvrstog stava i uzdignute glave.

Nije lagao; Frančeska je bila strankinja, mlada žena bez korena i porekla, praćena samo siromaštvom. Mora da je baš to siromaštvo natrvalo njene roditelje da je ostave čim je izašla iz majčine utrobe.

Iako je beda svima bila suđena, nisu svi ostavljali dete da umre! Možda je bila začeta u tajnosti, kao plod zabranjene ljubavi. Možda je majka mesecima skrivala stomak kako bi izbegla sramotu. Takve priče je slušala kod Federika u pekari, izgovarale su se šapatom, između dve porudžbine. Možda ju je neki prijatelj, ili čak neko iz porodice, na to bio primorao. I to je čula usput, u polju.

Iza njenog napuštanja verovatno se krila strašna priča, koju je odlučila da ostavi iza sebe i okrene se budućnosti. Jednoga dana imaće svoju porodicu. Više od svega želela je dom, ljude koji će je voleti i koji je nikada neće napustiti. Nikada tome nije bila bliže, preostajalo je samo da i ona krene za Ameriku. Tada bi njen život najzad mogao da počne.

Venčanje se održalo nekoliko nedelja ranije, u katedrali u Čefaluu, moćnoj građevini od svetlog kamena okrenutoj ka moru. Jednostavna svečanost, bez raskoši, ali po običaju: sveštenik čiji su pokreti odavali umor i šačica svedoka, Laura uz nju, nekoliko pesama i bombone umotane u til. Od svoje pomajke Dominike je pozajmila haljinu, na brzinu prepravljenu da joj bude duža.

Posle blagoslova, gosti su se okupili oko skromnog posluženja – hleba, maslina i sira – u dvorištu farme Krikovih, pod maslinama. Igralo se uz harmoniku, smejaloo glasnije nego obično, pilo previše oporo vino da prikrije nelagodu zbog braka dvoje stranaca. Sada je, napokon, bila udata.

Te večeri, kada su legli u postelju na farmi Krikovih, Simone joj je poverio da želi da ode. Sada kada ima lepu Sicilijanku za ženu, bio je dužan da je odvede s tog ostrva bede. Naravno, neće moći da krenu zajedno; najpre mora da obezbedi uslove da je dočeka kako zaslužuje, a onda će se vratiti po nju. Živeće kao kraljevi u Americi, sa Simoneovom braćom i sestrom u Njujorku.

Neće, dakle, obrađivati američku zemlju, kako su pričali oni koji su primali razglednice od rođaka zaposlenih na poljima, već će živeti u gradu u kojem kule dodiruju nebo. Možda će otvoriti ili se pridružiti nekoj sicilijanskoj radnji u Maloj Italiji – bakalnici, restoranu. Njujork je bio prilika za ljude poput njih, neumorne radnike. Trebalo je zamisliti drugačiji život od onog koji su poznavali na Siciliji, pod plugom.

Kod Krikovih je i dalje imala utočište, iako je sada bila u braku. S mužem je delila krevet u skućenoj sobi kraj kuhinje – sve dok on ne pronađe način da stigne u Ameriku i dok ona ne krene za njim. Osim obećanja o boljoj budućnosti, nisu imali ništa. Danju su kopali tvrdu zemlju, grabuljali suve brazde, probijali kanale za navodnjavanje, sadili, čupali, brali. Noću, stisnuti pod preuskim čaršavom, kovali su planove, dok joj je Simone šaputao da će se uskoro vratiti po nju. Frančeska je klimala glavom u tišini, pogleda već okrenutog ka moru.

– Jesi li našla šta si tražila? – upitala je sada Frančeska Lauru.

– Jesam, hvala ti.

– Sigurna si da si dobro? Ne izgledaš najbolje.

– Muči me pomisao da je Simone na putu ka nepoznatoj zemlji – odgovorila je Laura, odmahujući rukom.

– Moja Laura, tako si dobra što brineš za nas! Jedva da ga i poznaješ.

– Želim ti dobro. Zaslužuješ da budeš srećna. I to mi je dužnost kao svedoka – nasmešila se i zagrlila je jako.

Ostale su tako, u tišini. Frančeska se prepustila zagrljaju, između olakšanja i radoznalosti koju se nije usuđivala da izgovori.

Zašto joj Laura nije rekla ništa o svom odlasku u Palermo? Zašto je prećutala šta će raditi sama, po toj žegi?

Nesto u tom zagrljaju, u njenim izbegnutim pogledima tokom puta za Palermo, otkrivalo je napetost. Ali Frančeska nije znala šta bi to moglo biti. A možda nije ni želela da zna. Ne sada.

Laura ju je najzad pustila, blago se osmehnuvši, kao da se ništa nije desilo.

– Misliš li da će se Simone vratiti?

– Potrebno je vreme, Frančeska. Mora najpre da bude siguran da može da te primi.

– Ali koliko vremena? – upitala je stegnutog grla.

– I ti... veruješ li u sve to? U Ameriku, u snove koje nam prodaju?

Laura je uzdahnula.

– Moj otac je već tamo. Kako da ne verujem? Da Leonelo nije poginuo, majka bi već bila kod njega. Svi razmišljaju o odlasku. Svima nam je potrebna nada u bolji život. Ako Simone veruje, moraš i ti.

– Nemam izbora osim da verujem. Ovde nemam ništa. Ni porodicu, ni budućnost. Simone mi je nekakvu već

ponudio... ali ja ne vidim jasno. Čeka li me zaista Amerika, ili opet ništa?

– Razumem tvoj strah. Amerika jeste san – ali ne za svakoga. Ima i slomljenih nada. Ali ti imaš šansu. On ti je dao obećanje i, mada nije lako, treba da veruješ. A možda je to sve što ti je ostalo.

Tišina se otegnula. Frančeska se zagledala ka horizontu, preplavljena pitanjima na koja nije imala odgovore. Duboko u njoj rasla je bojazan da se Simone možda nikada neće vratiti.

Simone Kavaljaro dao joj je svoje ime. I obećao mnogo više. Trebalo je samo da čeka. Ali strpljenje joj nikada nije bilo jača strana. Mučila ju je pomisao da svoju sudbinu prepusti čoveku koga jedva poznaje.

Iako su je seljani prihvatili, odrasla je sama – bez roditelja, bez prošlosti. Nije mogla da dopusti da joj i budućnost izmakne.

Pogotovo sada, kada je ta budućnost već rasla u njenoj utrobi.